

Antalya'da Göçmen Kadınlar ve Yaşam Koşulları¹

Emine Uçar İlbuğa²

Giriş

Uluslararası göç, zorunlu ya da isteğe bağlı, uzun ya da kısa vadeli olarak bireysel veya gruplar halinde düzenli ya da düzensiz bir şekilde ülkeden ülkeye gerçekleşen yer değiştirmeler olarak tanımlanabilir. Göçün ekonomik, siyasal, kültürel olmak üzere çok çeşitli nedenleri vardır. Savaşlar, sürgünler, açlık, yoksulluk, yeni arayışlar, daha iyi yaşam umudu insanlar için yaşam yerinin değiştirilmesinde etkin rol oynamaktadır. İlhan Tekeli (2009)'nin işaret ettiği gibi göç eden kişiler, yeni fırsatlar, yeni olanaklar elde edebilme olanağına sahip olurlar. Öte yandan bu göçün göçmenler için ciddi psikolojik, sosyal, kültürel, maddi ve manevi zorlukları da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Özellikle 1980'li yıllarla birlikte hızla gelişen bilgi teknolojisi, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, insan ve bilgi hareketliliği, sermayenin yersiz yurtsuzlaşması, ulus devletler dünyasından küresel dünyaya geçiş süreciyle birlikte göçmen anlayışı da değişmiş, göçmenlik bir mekana ve zamana bağlı olmaktan öte, Tekeli(2009)'nin ifadesiyle "insanların 'güzergah' üzerinde hareket ettiği" anlayış önem kazanmıştır. Böylece insanlar için farklı bir coğrafyada doğmak, başka bir toplumda eğitimini sürdürmek ve farklı coğrafyalarda çalışmak mümkün olabilmekte, bir anlamda insanlar "hem orada hem burada" (Welsch, 2009) yaşamlarıyla sınırlar arası dolaşmakta, diğer bir ifade ile doğumlarından ölümlerine kadar ki yaşam dönemlerinde tek bir mekânsal bağlılık yerine, yeryüzü üzerinde hareket etmektedirler. Örneğin, 1975 yılında 82 milyon, 2000'de 175 milyon, 2005'de yaklaşık 200 milyon insan, doğdukları ülkeden uzakta yaşamaktadır, bu oran ise dünya nüfusunun %3'üne tekabül etmektedir (GCIM³, 2005, aktaran Glorius, 2007:13). Özellikle küreselleşme ile birlikte uluslar arası göç yoğunlaşmış, daha 'farklı göç türleri' ortaya çıkmıştır. Bu anlamda birçok ülke hem göç alan hem göç veren ülke konumuna gelirken, göç ve göçmen anlayışlarında da yapısal değişiklikler söz konusu olmuştur. Göç, ulusaşırı göçmen anlayışı, ulusaşırı alanlar, emek göçü, öğrenci, emekli, göçü, transit göçmenlik, geçici ya da kısa süreli göçler, yasal ya da yasal olmayan göçler olarak birçok aktörün yer aldığı karmaşık bir olgu olarak önem taşımaktadır (İçduygu, 2010:23). Bunun yanında Castells'in vurguladığı gibi, her ne kadar uluslararası göçler, işgücü dönüşümüne bağlı olarak bir artış gösterse de, sermayenin serbest akışına karşın, işgücünün akışı aynı serbestliği gösterememektedir. Çünkü kurumlar, kültürler, sınırlar, vize, polis ve yabancı düşmanlığının dayattığı sınırlamalar işgücü göçü (2005:314, 323) gibi, göçmen politikalarına ve bu alandaki düzenlemelere belli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir.

Sermaye, mal, eğitim, bilginin dolaşımına ek olarak insan hareketliliği özellikle 1980'li yılların son dönemleri itibarıyla Sovyetler Birliği ve Doğu Blok'u ülkelerinin dağılmasıyla yeni bir sürece girmiştir. Bu dönemde Türkiye uluslar arası göç hareketleri bakımından giderek daha bir önem kazanmaya başlamıştır. Uzun yıllar göç veren bir ülke olarak Türkiye hem transit göç bakımından önem kazanmış hem de daimi göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Türkiye'de yaşayan yabancıların sayısı 1994'te 72 bin, 2001'de 161 bin iken, aynı yıl yasadışı göçmen sayısı 72 binden 161 bine yükselmiştir (Südaş, 2005:11). Bu verilerinde

¹ Bu makale AB Hayatboyu Öğrenme LdV projesi (2009-2011) kapsamında yayınlanmıştır: Uçar İlbuğa, Emine (2011). "Migrant women from former Soviet Union countries in Antalya-Turkey: Transnational life experiences and conditions." Lifelong Learning Programme, Leonardo da Vinci- Partnerships Project. Globalisation and Opportunities: Vocational Education for Transnational Careers. Scientific editors: Maren Gag, Katarzyna Slavinska, Malgorzata Soltysiak (in). Radom.

² Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

³ Global Commission on Migration.

gösterdiği gibi göç giderek ivme kazanmakta, daha çok insan ülkelerarası hareket etmekte, dolayısıyla giderek gelişmiş Avrupa ülkeleri dışında daha fazla ülke hem göç alan hem de göç veren konumuna gelmektedir.

Bu çalışmada, eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinden Türkiye'nin hem iç hem de dış turizm bakımından önemli kentlerinden kabul edilen Antalya'ya turist ya da turizm sektöründe uzun veya kısa dönem çalışmaya gelerek, burada evlenen ve yerleşik yaşama geçen kadınlar araştırma grubu olarak seçilmiştir. Böylece Antalya'da yerleşik olarak yaşayan, burada çalışan, çocuklarını dünyaya getiren ve gelecek perspektiflerini hem kendi ülkesi hem Türkiye ya da üçüncü farklı bir ülke üzerine kuran, çok dilli, çok kültürlü yaşamlar sürdüren göçmen kadınların yaşam koşulları, yasal olanakları, sorunları, beklentileri bu çalışmada ortaya konulacaktır.

1. Uluslararası Göç ve Göçmenlik Üzerine Yeni Yaklaşımlar

Göç, hem arkada bırakılan hem de gidilen olmak üzere en azından iki ülkeyi ilgilendiren bir süreçtir. Bu anlamda göç ve göçün nedenleri, sonuçları gibi, göçün koşulları antropolojiden, sosyolojiye, siyaset biliminden eğitim bilimine kadar uzanan birçok disiplinlerin araştırma ve çalışma alanlarını oluşturur (Somuncu, 2006:1). Küreselleşme ve uluslararası göç giderek çok sayıda ülkeyi kaynak ve hedef ülke haline getirirken, aynı zamanda göç sistemi içinde bu ülkeleri birbirine bağlamaktadır. Özellikle 1990'lı yıllar sonu itibarıyla dünyayı şekillendiren siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerin en temel öğelerinden birini göçler oluşturmaktadır (Toksöz, 2004:4). Göçler kendi içinde farklılaşmakta, göçmenlerin geldikleri ülkeler çeşitlilik göstermekte, böylece birçok göç alan ülkede kayıtsız göçmenler, mülteciler, sürekli yerleşenler bir arada bulunmaktadır (Castles, Miller, 2008:14, Toksöz, 2004:4). Söz konusu farklılıklara rağmen, göç değişimindeki eğilimleri Castles ve Miller, göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, kadinslaşması ve siyasallaşması çerçevesinde tanımlamaktadırlar (Castles, Miller, 2008:12). Buna göre günümüzde göç küreselleşmiştir, çünkü giderek daha fazla ülke göç sürecinden etkilenmekte ve göçmen profilleri çok çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel geçmişleriyle bir arada yer almaktadırlar. Göç hızlanmıştır ve dolayısıyla uluslararası göç hareketleri artmaktadır, ancak uluslararası göçler kontrol edilemez değildir. Bununla birlikte göç yalnızca emek göçü, mülteci, sığınmacı ya da kalıcı göç olmak üzere belli bir tiplene yerine, bütün bunların hepsinin bir arada olduğu anlayışı önem kazanır. Günümüzde göç sürecinde kadınlarda etkin rol oynamaktadırlar. Göçler önceleri erkek ağırlıklı bir yapı sergilerken, özellikle 1980'li yıllarla birlikte göçmen kadın sayısında artış gözlemlenmektedir. Bütün bu süreçte göçler ülkelerin iç politikalarını, ikili ya da bölgesel ilişkilerini ve ulusal güvenlik politikalarını etkilemektedir, dolayısıyla siyasal bir nitelik taşımaktadır (Castles, Miller, 2008:12-14).

Günümüzde göçmen araştırmaları giderek transnasyonal bir perspektif kazanmıştır. Böylece Luethi(2005)'nin de belirttiği gibi klasik göçmen araştırmalarındaki emigration (itmek) ve migration (çekmek) ikili model mantığı ulusötesi göçmen araştırmalarında aşılma ve göçmenlerin ülkeleri aşan pratiklerine dikkat çekilmektedir. Bir diğer ifade ile transnasyonalizm ile kastedilen göçmenlerin çok sayıda ülke ya da toplulukla etkileşim içinde olması ve onların etkinliklerinin de ulusötesi topluluk ya da ulusötesi alanlar oluşturmaya katkı sağlamasıdır. Transnasyonalizm global sürecin bir belirtisi olarak değerlendirilmekte ve çeşitli düzlemlerde "çifte hayat" olarak yorumlanmaktadır. Ulusötesi göçmenler en az iki dil konuşmakta, çok sayıda memleketle adiyat duygusu taşımakta ve çeşitli kültürler arasında hareket etmekte, iki ya da daha fazla ülkenin kültürel, ekonomik ve siyasi koşullarını takip etmektedirler (Luethi, 2005:1-8). Faist, uluslararası göç sistemlerinde ulusötesi toplumsal alanlar, ulusötesilik ve ulusötesi toplumsal biçimler gibi kavramlar ile genellikle bireylerin, toplumsal ağların veya örgütlerin sınırları, kurumsallaşma düzeyi düşük veya yüksek çokuluslu ulus devletleri aşan sürekli ilişkilerin varlığına (14.10.2001:191-207) dikkat çeker. Luethi (2005:4), kuramsal tartışmalarda ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarıyla göçmenleri pasif birer aktör olarak ele alan tek yönlü ulusötesi göçmen anlayışlarına eleştirel

yaklaşmakta ve ulusötesi göçmenlerin göç sürecinde etkin ve karar verici aktörler olduklarına dikkat çekmektedir. Bu anlamda ulusötesileşme, tüm yerküreyi kapsamadan, ülkelerarası ve uluslararası ilişkilerin çok fazla mekânlarda çeşitli ulus ülkeler ve ulus toplumların üst ve alt düzlemlerinde gerçekleşen sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik ilişkiler ve etkileşimleri kapsar (Pries, 2008:42-44). Ulusötesilik ise, insanlar ve kurumlar arasındaki siyasal, kültürel ve ekonomik bağlar, bu ilişkiler içinde mekânsal kimliklerin ve kolektif oluşumların ağırlığını kaybederek, sınırlar ötesinde yeni ait olma olanaklarının yaratılmasıdır. Bu bağlamda ulusötesi sosyal alanlar, “bireylerin düzenli yaşam ve eylemlerine bağlı olarak gerçekleşen sosyal ilişkilerin coğrafi sınırların ötesine çıkmasıdır” (Hugger, 2005:1-19). Böylece insanların, küreyel, diaspora ya da ulusötesi sosyal alanlar düzlemlerinde günlük yaşamdaki düşünme, yeme, içme, eğlenme ve çalışma gibi etkinliklerinde, kurumsal boyutuyla var oldukları alanlarda ya da örgütler temelinde yer aldıkları ortamlarda semboller sistemi, yaratıları ve sosyal pratikleriyle bir iç içe geçmişlik ve hem küresel hem de pluri-yerel sosyal alanlar anlam kazanmaktadır (Pries, 2008:236).

1.1 Türkiye’de Göç ve Göçmenlik

Türkiye’de kırsal kapalı ekonomilerin çözülmesi, sanayiye dayalı ekonomilerin gelişmeye başlaması ile birlikte göç hem iç hem de dış göç olarak temel bir ekonomik işlevsellik kazanmıştır (İçduygu, 2010:17-40). İçduygu, Türkiye’de göç hareketliliğini ulus-devlet/modernite ve uluslararası göç ilişkisi bağlamında üç aşamada incelemektedir: Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllardan, çok partili döneme geçiş dönemini de kapsayan süreç olarak 1923-1950 yılları aynı zamanda ulus devlet inşasının ‘erken dönemini’ oluşturmaktadır. 1950-1980 arası ikinci dönem olup, ulus-devlet inşasının korunması ve hem yerel hem ulusal boyutlarıyla aynı zamanda yerleşme sürecine tekabül etmektedir. 1980 sonrası ivme kazanan küreselleşme sürecine bağlı ulus-devlet inşasında yeni yapılanma süreci ise göçte son dönem olarak değerlendirilmektedir (2010:22-24). Buna karşılık Tekeli (2008, 43-44), Türkiye’de göç tarihini, Osmanlı İmparatorluğu’nun ulus devletlere ayrışması sırasında oluşan ve büyük oranda nüfusun yer değiştirdiği Balkanlaşma göçleri (1860-1927) olarak birinci dönem, 1945-1980 yılları arasında gerçekleşen, bir yandan sanayileşmede geç kalmış bir toplumun demografik geçiş sürecinin başlangıç evrelerini yaşadığı, diğer yandan kırsal alanda başlayan çözülmeye bağlı olarak kırdan kente göçün yaşandığı ikinci dönem, ülkedeki kentleşmenin belli bir oranı aşmasıyla birlikte yaşanan kentler arası (1975 yılından itibaren) göçün gerçekleştiği üçüncü dönem ve son olarak da yaşam güzergahları olarak nitelendirilen, insanların bir yere bağlı olmalarından öte, çok sayıda yer değiştirmekte oldukları gerçeğinin kabul edildiği göç olmak üzere dört başlıkta sınıflandırmaktadır. 1960’lı yıllarla birlikte kırsal kesimden direk Avrupa’ya yönelik işgücü göçü de kentleşmenin bir devamlılığı niteliğini taşır (Tekeli, 2009, Toksöz, 2004). Türkiye’de 1940’lı yıllarla birlikte yoğun olarak yaşanmaya başlayan iç göç, 1960’lı yıllarla birlikte Avrupa ülkelerine akan kitlesel işçi göçü ile uluslararası bir boyut kazanır. Son yıllarda ise Türkiye “yoğun bir şekilde, farklı ulusal ve etnik kökenlerden gelen göçmenleri taşıyan uluslar arası göç dalgalarına hedef olan ya da bu dalgalara geçit veren bir ülke konumuna gelmiştir” (Kaiser, İçduygu, 2008:212-225). Ülke dışından Türkiye’ye göçün iki farklı boyutuna dikkat çekmek gerekmektedir. Buna göre, 2510 Sayılı eski (Kabul tarihi 14/6/1934) ve 5543 Sayılı yeni İskan Yasasına (Kabul Tarihi 19/09/2006) göre; Türk soyundan olan⁴, Türk kültürüne bağlı olan, Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelen göçmenler Türk soyundan olmaları itibarıyla yetkili makam kararı ile istisnai yoldan Türk vatandaşlığını kazanmaktadırlar. Bu göçmen grupları Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından itibaren Bulgaristan ve Yunanistan başta olmak üzere Yugoslavya, Romanya ve diğer Türkî Cumhuriyetlerden Türkiye’ye toplu girişlerde bulunmuştur. Bu göçmen grupların iskan ve iş imkanları büyük oranda devlet eliyle sağlanmıştır. Bu sebeple yeni ülke Türkiye’ye adaptasyon güçlüğü çok fazla çekmemişlerdir. Bir diğer göçmen grubu ise, Türk kökenli olmayan, ‘gerçek yabancı’ gruplardır ve söz konusu grupların göçü ise özellikle 90’lı yıllardan sonra ortaya çıkmış ve yeni bir olgudur (İçduygu ve Biehl 2008: 7).

4 http://hukuk.kocaeli.edu.tr/sayfalar/yayin_etkin/nuray_eksi.htm

Özellikle 1980 ve 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye hem Doğu Blok'u ülkelerinden önemli oranda geçici veya sürekli nitelikte göç hem de İran, Irak, Afganistan, Bangladeş ve Somali, Sudan gibi bazı Afrika ülkelerinden kayıt dışı göç almaya başlamıştır. Kayıt dışı göçmenlerin büyük bir bölümü Türkiye'yi transit bir ülke olarak görmekte ve Avrupa ya da diğer Batılı ülkelere geçmektedirler. Buna karşın transit göçmenlerin başka bir ülkeye geçmeyi başaramayıp, Türkiye'de kalmaları durumunda kaçak işçi olarak yaşamlarını sürdürmeleri söz konusu olmaktadır. Özellikle komşu ülkelerden kısa süreliğine çalışmak amacıyla, iki ya da daha fazla ülke arasında devamlılık arz eden mekik göçü ile gelenler ise bavul ticaretinde olduğu gibi küçük ölçekli ticaret yaparak yaşamlarını idame ettirmektedirler. Bu göçle gelen erkeklerin inşaat, tarım, metal, tekstil ve sanayide, kadınların ise, ağırlıklı olarak ev hizmetleri, bavul ticareti, bu ticarete bağlı hizmetler ve seks işçiliği gibi alanlarda çalıştıkları belirtilmektedir (Erder, 2010:44-48). Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte bu ülkeden Türkiye'ye çalışmak için gelenlerin çoğu turist vizesi ile geçici bir dönem oturma izni olanlardan oluşmaktaydı. Ancak söz konusu göçmenlerin uzun yıllar Türkiye'de kaçak olarak çalışmalarından dolayı, Türkiye'de kurdukları arkadaş ve dostluk ilişkileri, aile bağları ve iletişim ağları ile bu göç süreci devamlılık arz etmiştir (Kümbetlioğlu, 2003:271-298). Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ülkelerinden Türkiye'ye 1988 yılında yalnızca 4.500 kişi gelirken, 2000'de 1,4 milyon, 2005'de ise bu rakam 3,5 milyon kişiye ulaşmıştır (DİE⁵, 2005:24-27, aktaran Erder, 2010:46).

1.1.1. Türkiye'de Göçmen Profilleri ve Yasal Koşulları

Türkiye, uzun yıllar göç veren bir ülke iken hızla göç alan bir ülke konumuna dönüşmüş, ancak bu süreçte mevcut kurum ve kurallar bu hareketlilik ve onun getirdiği sorunlara aynı hızda yanıt verememiştir. İçduygu ve Biehl, bu durumu Türkiye'nin kendini göç alan bir ülke olarak kabul etmemesine (2008: 2) dayandırmakta ve günümüzde yoğun olarak yaşanan "yeni göç hareketlerine" cevap verecek, tüm göçmenleri kapsayacak bir göçmen yasınının çıkarılmadığına dikkat çekmektedirler. 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun göçmenlerin sorunlarına ilk elden kolaylık sağlasa da gerçek anlamda kalıcı ve kapsamlı bir yasal düzenlemenin gerekliliği göz ardı edilemez. Bu düzenleme ile daha önce devletin değişik sektörlerle ilgili kurumlarında toplanmış olan çalışma izni verme yetkisi belirli istisnalar dışında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına verilmiştir. İkamet izni ise istisnai durumlar hariç çalışma izni almış olmak koşuluyla verilmektedir. 2003'ten bu yana çalışma izni verilenlerin sayılarındaki ciddi artışa bakarak (Erder 2007: 102-103), bu kanunun göçmen işçilerin sosyal korumaya erişimde olumlu katkı sağlayacağını iddia edebilir. Ayrıca, kanuni değişikliklere rağmen oturma ve çalışma izni almak oldukça pahalı ve bürokratik bir süreç olmaya devam etmektedir. Nitekim, 2006 yılında çalışma izni verilenlerin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, toplam çalışma izni alanlardan yaklaşık olarak yarısının üst düzey yöneticilerden ve profesyonellerden, buna karşılık sadece yüzde 0.56'sının vasıfsız işçilerden oluştuğu görülmektedir (Erder 2007: 104). Buna karşılık 2006 yılında hazırlanan kanun değişikliği ile ev içinde çalışan göçmen işçilere çalışma izni alabilmenin yolu açılmış, ancak bu yasada inisiyatifin işverene bırakılması, kayıtlı göçmen çalıştırmanın işverene getirdiği ek yükümlülük ve masraflar nedeniyle, söz konusu değişikliğin uygulamaya yansımaları pek mümkün olmamaktadır. 2006 yılı verilerine göre hizmet sektöründen çalışma izni verilen kimsenin olmaması da bu anlayışı doğrular niteliktedir (Erder 2007: 104).

Ayrıca Türkiye'de turizm sektöründe kayıt dışı istihdam edilenlerin bir bölümü izinsiz çalışan yabancı göçmenlerden oluşmaktadır. Türkiye'ye giren turistlerin çoğunlukla AB ülkelerinden geliyor olmalarına rağmen, son on yılda özellikle Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden yoğun turist akını olmakta, buna karşın turizm sektöründe Rusça bilen çalışan kalifiye elemanların yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Rusça dili bilen yabancıların Türk turizm işletmelerinde

5 Devlet İstatistik Enstitüsü.

kayıt dışı olarak istihdamları daha kolay olmaktadır ⁶ Göçmenlerin turizm sektöründe en yoğun olarak çalıştıkları il Antalya olmaktadır. Turizm sektöründe izinsiz çalışan yabancıların meslekleri incelendiğinde, % 42'sinin (93 kişi) animatör, %14'ünün (31 kişi) masör, %13'ünün (30 kişi) şirket müdürü veya ortağı, %5'inin (11 kişi) konsomatris elemanı, %4'ünün (8 kişi) aşçı, %1'inin (3 kişi) bağımsız çalışan, %21'inin (47 kişi) ise diğer işlerde çalıştırıldığı görülmüştür. Çalışan yabancıların çoğunluğunun genç nüfus içinde olduğu anlaşılmaktadır. Araştırılan grup içindeki yabancıların çoğunluğu (%73'ü) 18 ila 35 yaş aralığında olup, izinli bir şekilde turizm sektöründe çalışan yabancılardan da söz etmekte mümkündür⁷.

Bununla birlikte evlerde (hizmetçi, çocuk bakıcısı vb.) çalıştırılan göçmen kadınların çalışma izni almada yaşadığı zorluklar, seks endüstrisinde çalışanların T.C kanunlarına göre çalışma izinlerinin olmayışı Türkiye'de çalışan göçmen kadınların bilgilerine ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu konuda yapılan akademik çalışmalar mevcut olmakla beraber, yaşanan sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için daha fazla alan araştırmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bütün bunların dışında Pusch'un dikkat çektiği gibi, Türkiye'de yaşayan yabancıların çalışma durumlarını, istatistik ve rakamlarla ortaya koymak çok zor. Çünkü bir yandan Türkiye'de bu konu hakkında yasal istatistiki verilerin çoğu kamuya açıklanmamakta ve Türkiye'ye gelen emek göçünün büyük oranda kayıt dışı olmasından kaynaklanmaktadır (2010:75). Türkiye'nin Avrupa üyeliği süreci ve 2003 yılından itibaren yürürlüğe giren yasal değişiklikler sonucu yetki ve görevlerin kurumsal el değiştirme süreci, göçmen grupların heterojen yapısı, Türkiye'ye geliş ve kalma nedenleri, yaşam koşulları gibi, bu karmaşık süreçte yabancıların Türk vatandaşlığına geçmeleri yanında bu alanda yeterince alan araştırmasının olmaması Türkiye'de yabancılar konusunda yeterli ve sağlıklı bilgi edinilmesine engel oluşturmaktadır (Pusch, 2010:76-77).

Turizm sektörü açısından ağırlık taşıyan bir il olan Antalya yöresinde sayısı tam olarak bilinmese de 50.000'e yakın yabancıların sürekli olarak ikamet ettiği ve bunların önemli bir bölümünün çalıştığı ifade edilmektedir (Ayaydın, 2007). Öte yandan Antalya civarında sayıları binlerle ifade edilen yabancılarla yapılmış evlilikler söz konusudur. Bu evlilikler sayesinde yabancı eşlerin oturma müsaadesi alması ve dolayısı ile Türkiye'deki ikametlerinin yasal bir dayanağı bulunması ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ikametini yasal hale getiren bu eşlerden bir bölümünün (çalışma izninin olmamasına rağmen) çalıştığı tahmin edilmektedir⁸.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verilerine göre 2003 Yılında Türkiye'de Yabancılarla Yapılan Evlilikler

Uyruk	Kadın	Erkek	Toplam
Azerbaycan	763	91	854
Bulgaristan	87	102	189
Gürcistan	302	17	319
Moldova	649	13	662
Romanya	313	22	335
Rusya	462	17	479

6 Hasan Parlak, Kuvvet Lordoğlu (18.03.2009). "Türkiye Turizmde Göçmenler ve Çalışma Sorunları". http://ogrenciyazilari.blogcu.com/turkiye-turizmde-gocmenler-ve-calisma-sorunlari_38978011.html

7 Hasan Parlak, Kuvvet Lordoğlu (18.03.2009). "Türkiye Turizmde Göçmenler ve Çalışma Sorunları" .
http://ogrenciyazilari.blogcu.com/turkiye-turizmde-gocmenler-ve-calisma-sorunlari_38978011.html

8 Hasan Parlak, Kuvvet Lordoğlu (18.03.2009). "Türkiye Turizmde Göçmenler ve Çalışma Sorunları" .
http://ogrenciyazilari.blogcu.com/turkiye-turizmde-gocmenler-ve-calisma-sorunlari_38978011.html

Ukrayna	441	26	467
Suriye	154	40	194
İngiltere	634	137	771
Hollanda	247	126	373
Fransa	420	62	482
Belçika	157	41	198
Amerika	160	150	310
Almanya	4688	1794	6482
Avusturya	740	300	1040
Toplam	10.217	2.938	13.155

Tabela 4 (USAK, 2008:58)

Antalya Yabancılar Polisinden alınan istatistik bilgiye göre; Antalya’da yaşayan yerleşik yabancıların (kadın ve erkek) geçerli sayısı Eylül 2009 tarihi itibarıyla toplam 32.955’dir. Bunlardan kadınların 4086’sı evlilik nedeniyle 8981’de çalışma nedeniyle oturum belgesi almışlardır. Antalya’da bulunan kadınların ülkelere göre dağılımı ise şu şekilde olmaktadır:

Rusya:5350, Romanya:104, Macaristan: 76, Polonya:301, Moldova:490, Ukrayna:1753, Belarus:234, Kırgızistan:738, Kazakistan:1489 ve Özbekistan:492’dir. Buna göre resmi kayıtlara göre yukarıda sayılan ülkelere gelip resmi kayıtlara göre oturum alan toplam 11027 kadın Antalya’da yaşamaktadır (Antalya Emniyet Müdürlüğü, 2009). Yine Antalya Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına göre; Romanya, Bulgaristan dışında kalan Eski Sovyet ülkelerinden Türkiye’ye turist olarak giriş yapanlar daha çok kadınlardan oluşmaktadır (Erder, 2010:49). Hem turizm sektöründe hem de ev içi bakım hizmetlerinde sunmuş oldukları kaliteli hizmet nedeniyle kadın göçmenlerin sayısı giderek artmaktadır. Bu durum ise “küresel göçün belirgin göç eğilimlerinden biri olan göç olgusunun kadınlaşmasının tipik örneğidir” (Kümbetlioğlu, 2003:271-291). Türkiye’de kadın göçmenlerin yoğunlukla çalıştıkları alanlar ev işleri, çocuk/yaşlı bakımı, seks işçiliği/eğlence, bavul ticareti gibi, tekstil, restoran, yiyecek sektörlerinde kadınlar ideal işçi olarak görülmektedir. Bu anlamda Türkiye’de kayıt dışı ekonomide kadın göçmenler için erkeklerden daha fazla iş olanağı olduğu ve kadınların göçmen işgücüne katılmalarının daha yüksek olduğu söylenebilir (İçduygu ve Biehl 2008: 32).

2. Çalışmanın Kapsamı ve Amacı

Türkiye, Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesine işgücü göçü gönderen bir ülke iken, 1990’lı yıllar itibarıyla yabancı işgücünün kendi pazarına yöneldiği bir ülke olmuştur. Son yirmi yıl içerisinde artan göç karşısında ülke olarak bu alandaki sorunlara ilişkin kapsamlı ve sorunu bütünüyle ele alan yasal düzenlemeler ve de göçmenlerin Türkiye’de mesleki, kültürel, sosyal, siyasi entegrasyonları konularında çalışmalar yok denecek kadar azdır. Ayrıca göç ve göçmen konusunda yapılan araştırmalar da sınırlı sayıdadır. Bu çalışmanın amacı, Antalya’da son yıllarda giderek artan göçe bağlı olarak özellikle Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen ve Türkiye’de yaşamakta olan kadınların mesleki, ekonomik, kültürel, sosyal koşullarını araştırmaktır. Bu çalışma Antalya’ya yerleşen Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen kadın göçmenlerle sınırlı tutulmuştur.

3. Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada öncelikle literatür taraması yapılmış, ardından alan araştırması kapsamında Antalya ili sınırları içinde 68 kadınla 2009 Aralık, 2010 Ocak-Mayıs aylarında Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği’ ülkelerinden Türkiye’ye gelen ve Antalya’da ikamet eden toplam 68 kadınla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Antalya’da faaliyet gösteren dernekler, iş yerleri

(okul, kreş, kuaför ve güzellik salonu, emlak büroları) ziyaret edilmiş, yerinde gözlem yapılmış ve yüz yüze anket görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Türkçe ve Rusça olarak düzenlenen anket soruları kadınların büyük bölümünün dil sorunları nedeniyle katılımı ve bir anketör tarafından karşılıklı konuşma şeklinde doldurulmuştur. Anket soruları altı başlık altında konumlandırılmıştır. Sorular kapalı ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır.

Anketin tamamlanmasından sonra anketin çözümlenmesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Kapalı sorular ayrı ayrı kodlanarak SPSS programına yüklenmiştir. Açık uçlu sorular ise her biri konularına göre başlıklarıyla tabelalaştırılmıştır.

4. Araştırma Bulgular

4.1. Demografik Bilgiler

4.1.1. Yaş

Ankete katılan kadınlardan sadece birisi 50 yaş üzeri iken, 11 kadın 40'lı, 32 kadın 30'lu ve 21 kadın da 20'li yaşlardadır.

4.1.2. Köken Olarak Geline Ülkeler

Ankete katılan kadınlar, daha çok Rusya (%48) ve Ukrayna (%33), ardından Moldova (%6) ve Kazakistan (%4)'dan gelmektedirler. Bu sonucun çıkmasında yine Antalya içinde Rus ve Ukraynalı yabancı kadınların oranlarının fazla olması ve dolayısıyla bu grupların kendi içlerinde örgütlenmeleri nedeniyle onlara ulaşmanın daha kolay olmasıdır. Diğer ülkeler (%7,5) başlığı altında ise Bulgaristan, Kırgızistan, Özbekistan, Moğolistan, Tataristan yer almaktadır.

4.1.3. Mesleki ve Eğitsel Koşulları

Bu çalışma kapsamında yürütülen ankette kadınların (%65) büyük oranda üniversite eğitime sahip oldukları görülmektedir. 68 kadından 45'i üniversite, 6'sı lisansüstü eğitim yapmış olup, aynı zamanda 2 kadın ise önce yükseköğretimini tamamlayıp, daha sonra iki ayrı alanda (Eğitim-Psikolog, Eğitim-Ekonomi) yüksek lisans eğitimlerini tamamladıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında lise ve meslek lisesi eğitimi tamamlayan kadınların sayısı ise 15'dir.

Kadınlar, eğitim ve mesleki eğitimde de çok çeşitli bir yapı sergilemektedirler. Araştırma grubu kadınların mesleki koşulları en fazla pedagoğ/öğretmen (%26), ekonomi, işletme ve pazarlama (%14,5) alanlarında yoğunlaşmaktadır. Ardından hukukçu (%8,7), turizm-otelcilik (4,3), psikolog (%2,9), tıp doktoru (%2,9) ve medya (%2,9) alanlarından meslek grupları yer almaktadır. Diğer başlığı altında ise, hemşire, biyolog, fizyoterapist, eczacı, Doçent, Diplomat, Savcı, Elektronik, inşaat, bilgisayar mühendisi, müzisyen (koro şefi), dansçı, kültür uzmanı, kütüphane ve kaynakça uzmanı, konditör (pasta, kek) gibi çok çeşitli meslek alanlarını kapsamaktadır. Eğitim ve meslek durumlarına ilişkin çok çeşitli alanlardan gelen kadınların mesleki bilgi ve deneyimleri yalnızca bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Buna göre, ister eğitimci, doktor, isterse hukukçu olsun, aynı zamanda farklı mesleki alanlarından kurslara katılarak sertifika aldıkları görülmektedir. Araştırma grubu kadınların %70'i (48 kadın) farklı alan ya da alanlarda kurslar yaparak sertifika almışlardır. Kadınların eğitimleri dışında yapmış oldukları kurslar onların turizm sektöründe istihdamlarını kolaylaştıracak güzellik, estetik, makyaj, masaj, dans, müzik yanında, satış ve pazarlama gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. Kadınlar söz konusu kursların önemli bir bölümünü kendi ülkelerinde yapmış olmalarına rağmen, Antalya'da Belediye'nin düzenlediği, özellikle, muhasebe, bilgisayar ve kuaförlük gibi alanlarda kurslara devam ettiklerini belirtmişlerdir.

4.1.4. Dil Yeterlikleri

Araştırma grubu kadınlarla yapılan anket görüşmelerinde ve anket öncesi konuşmalarda dil önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Türkçe biliyor musunuz? sorusu kadınların %67'si tarafından "evet" olarak yanıtlanmıştır. Ancak Türkçe bilenler ya da Türkçe konuşabilenlerin çoğunluklu olarak daha çok günlük konuşma dilinde anlaşabilmekte oldukları, buna karşın anket sorularını anlamakta zorlandıkları deneyimlenmiştir. Bu ise kadınların Türkçeyi kendi kendilerine, aile içinde, eşleri ve çevrelerinden olmak üzere, sistematik olmayan bir süreçte öğrenmeleri ile gerekçelendirilebilir. Özel Dil Kursu'na gittiklerini belirten kadınların (%27,5) tamamına yakını özel dil kursunun pahalı olması nedeniyle kısa süreli bir kurs yapabildiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte Antalya Sanat ve Meslek Eğitim Kursları kapsamında Belediye tarafından düzenlenen 'yabancılar' yönelik 'okuma-yazma' 8 hafta süren ve toplam 120 saatlik kurslara kadınların ilgisi daha az olmaktadır. Neden Türkçe öğrenemediniz? sorusuna çok az kadın yanıt vermekle birlikte bunların gerekçeleri sırasıyla, ekonomik nedenler, özel kursların pahalı olması, düzenli bir oturma ve çalışma izninin olmaması, iki ülke arasında gidip gelmeleri ve dolayısıyla stabil bir yaşamlarının olmaması, eşlerinin işsiz olması, kendilerinin evde kalmaları, turizm sektöründe çalışmaları ve dolayısıyla Türkçeye ihtiyaç duymadıkları şeklinde gerekçelendirilmiştir. Buna karşın ankete katılan kadınlardan 40'ı dil sorununun hem iş hem de gündelik yaşamlarında ciddi bir sorun oluşturduğunu belirtmişler ve hem iş yerlerinde hem de gündelik yaşamlarında, aile içi ilişkilerde, resmi kurumlarda tek başlarına çözümsüz kaldıklarını ve mutlaka eş (38), kayıvalıde, görümce, çocuk (16), arkadaş ve komşu (25), dernek (5) gibi kişi ya da kurumların yardımına ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

4.1.5. Aile ve Çocuk

Antalya'da ikamet etmekte olan araştırma grubu kadınlardan (48) % 67'si kendilerini evli, %15'i (10) bekar, %13'ü (9) boşanmış, biri de (%1,4) dul (eşini kaybetmiş) olarak, ifade etmiştir. Kadınların %59'u eşlerinin uyruğu daha fazla Türk olurken, az sayıda kadın ise kendi uyruklarından (Rus, Özbek, Ukrayna) erkeklerle evli olup, yaşamlarını aileleri ve çocukları ile Türkiye'de sürdürmektedirler. Kadınların % 67'si evli ve %59'u da çocuk sahibidir. Kadınlardan 20 (%29)'si çocuğu olmadığını belirtmiştir. Kadınların sahip olduğu çocuk sayısı ise en fazla bir (%39), iki (%16) arasında yoğunlaşırken, iki kadın ise dört ve üzeri sayıda (4 ve 6) çocuğa sahiptir. Kadınlarla yapılan görüşmede çocukların sayısı arttıkça kadınların Türkçe bilgileri arasında bir bağ yoktur. Çocuğunun olmadığını belirten kadınların (%33) önemli bir oranı ise yeni evli olup, aralarında bazıları da hamile olduklarını belirtmişlerdir.

4.2. Göçmen Deneyimleri

4.2.1 Ulusötesi Aile Bağları

Bu araştırmanın amacına uygun olarak ister çocuklu ister çocuksuz olsun Antalya'da yaşamakta olan kadınlar hem kendi ülkeleri hem de Türkiye arasında gidip gelen yaşam sürdürmektedirler. Örneğin kadınların bir bölümü daha önce kendi ülkesinde evlenmiş ve çocuk sahibidir. Bu kadınlar eşlerinden boşandıktan sonra bir Türk ile evlenerek Antalya'ya yerleşmelerine karşın çocukları, torunları ya da diğer aile üyeleri, anne, kardeş vb. ülkelerinde yaşamaktadır. Böylece kadınların hemen hepsi aile, sosyal bağları gibi, ekonomik bakımdan da hem kendi ülkelerinde hem de Türkiye'de aktif bir yaşam sürdürmekte olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların (% 54) yarıdan fazlasının ailelerinden en az bir kişinin farklı bir ülkede yaşadığı görülmektedir. Kadınların aile üyelerinin yaşadıkları ülkeler sırasıyla, Rusya, Türkiye, Amerika, Ukrayna, Almanya, Fransa, Moldovya, İsrail, İtalya, Özbekistan, Estonya, Avusturya, Litvanya, Kanada, Polonya, İspanya, İngiltere, Moğolistan olarak öne çıkarken, kadınların yakınlarının birden fazla (%43) ülkede yaşadıkları belirtilmiştir.

Kadınlar hem aile hem de ekonomik bağları nedeniyle sık sık iki ülke arasında yolculuk yapmaktadırlar. Ayrıca Türkiye ve geldikleri ülkelerin dışında eski Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa, Amerika ve Avrupa ülkelerinde akrabaları olan kadınlar için bu akrabalar ile iletişimleri de aktif olarak sürdürmek önem taşımaktadır. Özellikle bu ilişkilerin sürdürülmesinde telefon, karşılıklı ziyaret yanında, yeni medya ve internet (msn, skype, facebook...) üzerinden iletişim tercih edilmektedir.

4.2.3. Türkiye'ye Gelme nedenleri

Kadınların Türkiye'ye gelme yıllarına bakıldığında göç sirkülasyonunun devam ettiği düşünülmektedir. Söz konusu göçün yeni ve devam eden bir süreç olduğu kadınların Türkiye'de ikamet sürelerinden (10 yıl ve üzeri:7 kadın, 5-10 yıl arası:28 kadın ve 1-4 yıl arası:28 kadın)'de anlaşılmaktadır.

Özellikle 1990'lı yılların sonu itibarıyla bu ülkeler için Antalya ve çevresi turizm bakımında ilgi çeken bir bölge olmuştur. Özellikle turizm nedeniyle Türkiye'ye gelen kadınların Türkiye'ye ilk gelişlerinden yerleşme süreçlerine kadar Türkiye ve kendi ülkeleri arasında gidip gelen bir yaşam sürdürmeleri önemli olmaktadır. Buna etken olarak kadınların her iki ülkede sahip oldukları ya da olamadıkları hukuksal, (oturma, iş vb.), ekonomik (çalışma izni) ve bireysel (eşlerden birinin evli olması, çocuk sorunu vb) sorunlarının çözülmesi ya da yaşamlarının belli bir rutine oturtulması için bir mücadele sürecinin yaşanmış olmasıdır (Rusya'da çalışmak, izinlerde eşinin yanına gelmek, Rusya'da okula devam etmek ya da Türkiye'de evli olup, daha önceki birlikteliklerinden olan çocuklarının kendi ülkelerinde yaşıyor olması...).

Araştırma grubu kadınlar Antalya'ya turizm sezonunda önce turist olarak geldiklerini, bu süreçte sektörde iş bulmak, âşık olmak gibi nedenlerle de kalıcı olduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre, turist olarak, âşık olarak ve dolayısıyla, evlilik nedeniyle (52 kadın), kendi ülkelerinde bir Türk erkeği ile tanışarak Antalya'ya gelmek (6 kadın) ve diğer nedenler (10) kadınların Antalya'da yerleşik yaşama geçme süreçlerinde etkili olmuştur. Kadınlarla yapılan görüşmelerde Türkiye'ye gelişi nedenlerinde çok farklı koşullarının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kadınlar Türkiye'ye yerleşme nedenlerini öncelikle turist amaçlı olarak göstereseler de bu gelişlerinin kısa süreli de olsa turizm sezonunda çalıştıklarını ifade etmektedirler. Bir anlamda turist vizesi ile gelerek çalışılmakta, bu süreçte gerçekleştirilen evlilik ile kalıcılıkları da başlamaktadır. Bir kadın öğrenci değişim programı ile Antalya'ya geldiğini, tatillerde otellerde animasyon işlerinde çalıştığını ve eşiyile tanışarak evlendiğini, böylece Türkiye'de kalıcı olduğunu ifade etmektedir. Eşi ile yurt dışında tanışarak evlenen kadınlardan dördü çocukları büyüyünce eşleri ile birlikte Antalya'ya yerleşme kararı aldıklarını belirtmişlerdir. Bazı kadınlar ise Türk eşleri Azerbaycan, Rusya, Ukrayna gibi ülkelere öğrenim ya da çalışmak için gitmişler ve burada tanışarak evlendikleri eşleri ile daha sonra Türkiye'ye taşınmışlardır.

4.2.4. Antalya'da Yaşam Koşulları

Antalya'da yaşam koşullarının zorlukları iş alanında ve gündelik yaşamda olmak üzere iki farklı boyutta ele alındı. Buna göre iş alanındaki sorunlar daha çok oturma izinleri olmasına karşın çalışma izinlerinin olmamasıdır. Anket esnasında yapılan görüşmelerde kadınların önemli bir bölümünü çalışma izninin olmaması belirtmelerine karşın, kadınların önemli bir bölümü özellikle turizm sezonunda çalıştıklarını dile getirmektedirler. O nedenle kadınların %61'i çalışmadıklarını ifade ederken, sadece %35'i çalıştıklarını belirtmişlerdir. Kadınlar genellikle turizm döneminde sezon işlerinde daha kolay iş bulduklarını, bunun dışında sekreterlik, emlak, ev işleri, çocuk bakıcılığı gibi işler yanında, dans, bale, müzik, spor merkezlerinde (bir bölümü kendilerinin kurmuş olduğu) ya da özel kurslar verdiklerini, kışın ise evde, arkadaşları ve çevreleriyle zaman geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Bir işte çalışmadıklarını ifade edenler, turizm sezonunda zaman zaman geçici iş bulmalarına karşın, sürekli bir işleri olmadığı için "çalışmıyorum" ifadesinin doğru

olacağını belirtmişlerdir. Bu durumda “Antalya’da çalışıyor musunuz” sorusu kadınların hukuki anlamda çekincelerinin olması ve sezon işlerinde geçici ya da ev işlerinde, özel kliniklerde resmi olmayan koşullarda çalışmaları gibi nedenlerle net olarak cevaplanmamıştır.

Turizm sezonunda geçici işçi statüsünde ve sigortasız olarak otellerde (animatör, dansçı, sirk göstericisi, tercüman, temizlik görevlisi, resepsiyon görevlisi vb.), emlakçı ve mağazalarda (satış elemanı, kasiyer), güzellik salonu, kuaför, hamam ve saunalarda çoğunlukla kayıt dışı çalıştıklarını belirten kadınlar, sigortasız, güvencesiz ve az ücret karşılığında çalışmak, dil sorunları ve kendilerini ifade etmekte zorlanmak, Türk meslektaşlarından daha az ücret almak, turizm döneminde uzun süreli çalışmak ve sosyal yaşama zaman ayıramamak, diplomalarının tanınmaması ve dolayısıyla mesleklerini yürütememeleri, turizm sektörü ile sınırlı kalan çalışma alanlarında mesleklerinin adının konmaması (iş bölgesinin sürekli değiştirilmesi, tampon eleman olarak kullanılması, diğer meslektaşlarından daha uzun süreyle çalıştırılmak ve az ücretle çalışmak), iş yerinde haksızlığa uğramak, yasa dışı işlerin olması, kaderlerinin tamamen işverenin inisiyatifine kılması, şikâyet edebilecekleri bir koşulun olmaması, haklarını bilmemek gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya olduklarını ifade etmektedirler. Bununla birlikte çalışan kadınlar tarafından, çalışma ortamının sıcak olması, iş arkadaşlarının desteği, iş bulmanın kolaylığı (tercümanlık eğitimi almadan tercüman olarak çalışmak gibi, spor eğitimi olmasına rağmen özel bir kuruluşta hemşire olarak çalışmak gibi) Antalya’da çalışmanın olumlu yönleri olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada yanıt aranan bir diğer soru ise kadınların göçmen deneyimleri temelinde, değişen coğrafi mekanlar gibi, eğitim ve mesleki kariyerlerinin onların bu farklı ülkeler arasında gidip gelen yaşamlarında ne kadar etkin olarak kullanılabilmekte olduklarıdır. Bu çalışmada kadınların kendi ülkelerinde edinmiş oldukları eğitim ve mesleki deneyimlerini yeni yaşam ortamlarında değerlendiremedikleri görülmektedir. Kadınların yalnızca %21’i tarafından eğitiminin aldığınız mesleği burada yürütebiliyor musunuz? sorusuna ‘evet’ yanıtı verilmiştir. Buna karşın %78’i ülkelerinde tamamlamış oldukları eğitim ve dolayısıyla mesleklerini Türkiye’de yürütebilme olanağından yoksun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Buna karşın, kendi ülkelerinde tamamlamış oldukları eğitimleri ve dolayısıyla diplomalarının Türkiye’de tanınması için belli bürokratik süreçlerin işleme gerekmektedir⁹.

Türkiye’de oturum ve çalışma izni olmadığı için çalışmadığını ifade eden kadınlar (17) geçimlerinin eşleri tarafından sağlandığını, bazı kadınlar ise (11) ailelerinden destek aldıklarını, daha önceki birikimleri ve memleketlerinde gayrimenkul (kirada ev) gelirleri ile geçindiklerini belirtmişlerdir.

Antalya’da gündelik yaşamın zorlukları ve kolaylıkları da çalışma yaşamında olduğu gibi iki farklı koşulda öne çıkmaktadır. Buna göre kadınlar tarafından, insan ve aile ilişkilerinin sıcak olması, komşuluk, yardım severlik, iklim koşulları, ekonomik olarak daha kolay yaşam olanakları, yabancı nüfusunun çok olması, kendi ülkesinden çok sayıda arkadaşının olması ve güven duygusu, sürekli bir tatil yeri ve rahat bir kent olması, (sabah denize gidiyorum, sonra işe), sebze, meyvenin bol olması, erkek arkadaş ve koca bulmanın kolay olması Antalya’da yaşamın kolaylıkları olarak ifade edilmektedir. Buna karşın, ailelerinden, arkadaşlarından uzak olmak, kültürel farklılık, anlayış farklılığı, dil problemi, yabancı olarak yasal haklarının olmaması ya da yasal haklarını bilmemek (vatandaşlık, oturum izni, çalışma izni, bürokrasi, aile içi sorunlarda kimden nasıl yardım alınacağı), şehrin alt yapı sorunu, ulaşım sorunu, eşin ailesi ile birlikte oturmak (bazıları için),

⁹ Türkiye’de kamu alanında çalışma koşulu olarak her meslek grubu için özel bariyer sınavları gerçekleştirilmektedir (KPSS). Bu sınavları başaramayan öğretmen, doktor, biyolog, psikolog vs. hangi meslekten olurlarsa olsunlar devlet kurumlarında iş alamamaktadırlar. Bunun dışında alternatif iş ortamları daha çok özel sektörler olmaktadır. Ayrıca bu sınavlar yabancılar için ayrıca düzenlenmektedir. Görüşme yapılan kadınların bazıları bu sınavın dil sorunu nedeniyle kendileri için başarmanın çok zor olduğunu ifade etmişlerdir.

yabancı kadınlara bakış açısı, sokakta yalnız gezmenin zorluğu (Rus kadınlara yönelik bir negatif bir bakış açısının olması), ekonomik ve sosyal sorunlar, spor ve kültürel etkinliklerin çok sınırlı olması, okul ve kreşlerin pahalı olması, çalışma izninin olmaması, eşe bağımlılık, kiraların pahalı olması, iki ülke arasında gidip gelmek zorunda olmak, 3 ay periyotlarla oturma zorunluluğu ve oturma izni ücretlerinin yüksekliği Antalya'da yaşamın zorlukları olarak ifade edilmiştir.

4.3. Gelecek Perspektifi

Kadınlar, gelecek perspektiflerini öncelikle Türkiye üzerine kurmakta, yaşamlarını burada devam ettirmek istediklerini belirtmekte ve geleceğe ilişkin beklentileri de bu çerçevede şekillenmektedir. Bu nedenle kadınlar için gelecekte ekonomik bakımdan refah bir Türkiye arzusu önem taşımaktadır. "Avrupa koşullarında sosyo-ekonomik güçlü bir Türkiye'de refah içinde yaşamak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi ve dolayısıyla ailelerinin de Antalya'ya yerleşmelerini arzu etmekte". Ayrıca "Türkiye'de mesleklerini yapabilmek, iş kurabilmek, Türkçe öğrenmek, çocuklarının eğitimine katkı sağlayabilmek, ekonomik bağımsızlık kazanmak, turizmin daha iyi gelişmesi ve daha çok iş olanaklarına sahip olmak, şiddetsiz, huzurlu bir yaşam, vize, oturma gibi göçmenleri destekleyecek ve koruyacak yasal haklarının olması" kadınların gelecekte beklentilerini oluşturmaktadır. Araştırma grubu kadınlar, yabancılar yasasının olmaması, dil sorunları, daha önce eğitimlerini aldıkları ve uzun mesleki deneyimlerine karşın Türkiye'de mesleklerini yürütememeleri, ekonomik sorunlarına karşın gelecek perspektiflerini kurdukları ülke Türkiye (%71) olmaktadır. Gelecek perspektifini her iki ülke (Türkiye ve kendi ülkesi) üzerine kuranların (%15) oranı da anlamlıdır. Çok az sayıda kadın ise gelecekte kendi ülkesinde yaşamayı kurgularken, henüz bu konuda bir karara varmamış olanların oranı ise %9'dur. Çocuklarının Türkiye'de eğitimi devam ettirmesini isteyen kadınlar (23) buna gerekçe olarak kendilerinin Türkiye'de yaşıyor olmalarını, çocuklarının Türk örf ve adetleriyle büyüdüklərini, gelecekte güven içinde kendi çevrelerinde yetişmelerini, gelecekte ailece Türkiye üzerine kurduklarını, iklim ve çevre koşullarının da bu beklenti için yeterli bir neden olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında kadınların bir kısmı (11 kadın) çocuklarının hem Türkiye hem de kendi ülkelerinde gelecekte kurabileceklerini bu tercihin zaman, koşullar ve çocuklarının tercihi ile ortaya çıkacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Çocuklarının eğitiminde ana dili ve Türkçe konusunda kadınlar çocuklarının iki dilli büyümelerini ve Türkiye'de büyümekte ve okula devam etmekte olan çocuklarının eğitim dillerinin de (37 kadın) iki dilli olması gerektiğini belirtmektedirler. Antalya'da bir Rus okulu olmasına karşın çocuklarını Türk okuluna gönderen anneler çocuklarının okulda Türkçe öğrendiklerini, evde kendileri ile ana dillerinde konuştuklarını, ana dilinde kitaplar okuduklarını ve çocuklarının ana dil eğitimlerini evde kendilerinin üstlendiklerini ifade etmişlerdir. Yalnızca bir kadın çalıştığı için, çocuğunu kayıncıvalidesinin büyüttüğünü ve çocuğun bu nedenle yalnızca Türkçe bildiğini ifade etmiş, bir kadın ise çocuğunun sadece Rusça dilinde eğitim almasının doğru olduğunu ifade etmiştir. Bu soru 39 kadın tarafından yanıtlanmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye 1990'lı yıllardan itibaren özellikle Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinden baval ticareti ile başlayarak artan göçler, yanında turizm nedeniyle yeni iş olanaklarının doğması, yanında iklimi nedeniyle çoğu Avrupa ülkelerinden olmak üzere emekliler için de özellikle kıyı kentleri yerleşmek amacı ile tercih edilmiştir. Türkiye fiili olarak göçmen alan bir ülke olmaya başlamış olmasına karşın, bu olgu ilgili bakanlıklar ve kurumlar tarafından dikkate alınmamakta ve yerleşik bir göçmen yapısına uygun yasal ve siyasal yapılanmalara gidilmemektedir. Özellikle kendi ülkelerinde eğitimlerini tamamlamış ve alanlarında uzun yıllar mesleki deneyimlere sahip olan ve evlenerek Türkiye'ye yerleşen kadınların, ikinci ülkelerinde söz konusu eğitim birikimlerini değerlendirebilmeleri dil sorunları, diploma denklik sorunları ve özellikle bazı mesleki alanlarda

ve kurumlarda çalışma iznine ilişkin yasal prosedürler nedeniyle mümkün olmamaktadır. Fiili olarak Antalya göçmenlerin yoğun olarak yerleşik bir yaşam sürdürdüğü kent olmasına ve çoğunluğu evlenerek ve çocuklarını dünyaya getirerek kendi ülkeleri ve Türkiye arasında gidip gelen yaşamlarıyla Antalya'da yaşamlarına karşın ulusal ve yerel yönetimler tarafından henüz söz konusu grubu dikkate alan yasal düzenlemeler ve entegrasyon çalışmaları bulunmamaktadır. Antalya turizm kenti olması nedeniyle burada yaşayan göçmenlerin turist muamelesi görmesi, yalnızca Rus günleri, Ukrayna günleri gibi kültürel etkinlikler tek başına yeterli olmamaktadır. Bugün genç ve eğitimli bir işgücü potansiyeli ile dikkate alınmaları, dil ve meslek kursları ile içinde yaşadıkları topluma entegre olabilmelerini kolaylaştıracak, göçmen enformasyon büroları, aile ve çocuk, hukuk ve sağlık alanlarında kurumsal ve daha somut destekler verilmesi gerekmektedir. Çünkü Antalya'da yerleşmiş ve yaşamlarını burada idame ettiren, çoğunlukla çocuklarının da gelecek perspektiflerini Türkiye üzerine kurmuş olan kadınların eşleri de daha çok turizm sektöründe mevsimlik olarak çalışmaktalar, kadınlar ise yasal olarak oturma izinleri olmasına karşın çalışma izinleri olmaması nedeniyle ya güvencesiz ve kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaktalar ya da ekonomik olarak tamamen eşlerine ve ailelerine bağlı kalmaktadırlar. Bu durum kadınların yüksek eğitim ve mesleki birikimlerine rağmen hem yabancı hem de kadın olarak özgürleşmelerini, bağımsız birey olabilmelerine engel oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda kadınlar, daha çok evde, iş yerinde, devlet kurumlarında, hastane ve okullarda, sokakta, yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Türkiye'de yabancı olmanın zorluğu, daha çok turist gibi görülmeleri, anlaşılamamaları, yabancıların başvurabilecekleri bir kurumun olmaması (aile, kadın sorunları, çocuk eğitimi, dil kursları, entegrasyon kursları vs.), sağlık ve iş sigortası, yasal çalışma olanaklarının sınırlı olması, vatandaşlık sorunları üzerinde sıkı uygulamalar, vize ücretleri, diplomalarının tanınmaması, çok çalışıp, emeklerinin karşılığını alamamaları, iş güvencelerinin olmaması, aile içi şiddet sorunu, her yıl kendi ülkelerine gitmek zorunda olmaları ve ekonomik zorluklar, yabancıları kapsayacak yerel kurumların denetiminde projelerin olmaması, Türklerle kaynaşmak için gerekli etkinliklerin olmaması, çocukların eğitiminde yalnız kalmaları, Türk eğitim sisteminin farklı olmasından kaynaklı sorunlar, yabancı ve kadın olarak karşılaştıkları farklı tutumlar ve önyargı, Rusya'da Türk, Türkiye'de Rus olarak nitelendirilmenin zorlukları ve dolayısıyla kabul sorunu, aidiyet duygusunun geliştirilmesi yönünde uygulamaların olmaması önemli sorunlar olarak önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkiye'ye yönelik göç hareketliliğine ilişkin sağlıklı istatistik verilerine ulaşmak, bu alanda daha kapsamlı araştırmalar yapmak ve bu konuya dikkat çekmek gerekmektedir. Ayrıca söz konusu evliliklerde fiili olarak çok dilli çok kültürlü ortamlarda büyüyen bir kuşağın yetişmekte olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu çocukların okul öncesi ve okul eğitimi süreçlerinde çok dilliliklerini destekleyecek yapısal düzenlemelerin de şimdiden ele alınması önemli olacaktır. Kadınlar gibi çocuklar da Türkiye ve annelerinin köken olarak geldikleri ülke arasında gidip gelen bir yaşam sürdürmekte, hem orada hem burada yaşamlarıyla sınırlararası aile bağlarını sürdürmektedirler.

Kaynakça

Akalın, Ayşe (2010). "Yukardakiler-Aşağıdakiler:İstanbul'daki Güvenlikli Sitelerde Göçmen Ev Hizmetlisi İstihdamı." Türkiye'ye Uluslar arası Göç. Barbara Push; Thomas Wilkoszewski (der.)çinde. İstanbul:KitapYayınevi:111-134.

Castles, Stephen;Mark J. Miller (2008). Göçler Çağı. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erder, Sema (2010). "Düzensiz Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler". Türkiye'ye Uluslararası Göç. Barbara Pusch ve Thomas Wilkoszewski (der.)çinde. İstanbul:Kitap. 41-55.

Erder, S. (2007) "Yabancısız Kurgulanan Ülkenin "Yabancıları" İçinde: Arı F. A. (Ed.), Türkiye'de Yabancı İşçiler İstanbul: Erin Yayınları: 1-80.

Erder, S. (2000) "Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Ülke mi?". Mübaccel Kıray İçin Yazılar. Derleyenler: F.Atacan, F. Ercan, H. Kurtuluş ve M. Türkay. Bağlam Yayınları: İstanbul: 235-260.

Glorius, Birgit (2007). Transnationale Perspektive. Bielefeld:Transcript.

Güzel, A. ve Bayram, F. (2007) "Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakları ve Çalışma İzinleri" içinde: Arı F. A. (Ed.), Türkiye'de Yabancı İşçiler İstanbul:Derin Yayınları: (157-256).

İçduygu, Ahmet (2010). Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada "Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak". Türkiye'ye Uluslar arası Göç. Barbara Pusch ve Thomas Wilkoszewski (der):içinde. İstanbul:Kitap. 17-40.

İçduygu, Ahmet (2004). Türkiye'de Kaçak Göç. İstanbul:İstanbul Ticaret Odası.

İçduygu, A. ve Biehl, K. S. (2008) İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden bir Görünüm İstanbul: British Council. Kai-Uwe, Hugger "Transnationale Soziale Räume von deutsche-türkischen Jugendlichen im İnternet"

Medienpädagogik (11.10.2005). 1-19.
İnternet: www.medienpaed.com/05-2/huggerl.pdf.

Kaya, A.; Günay Göksu Özdoğan (2003). Uluslar arası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar. Ayhan Kaya ve Günay G. Özdoğan (der.). İstanbul:Bağlam.

Kaya, Ayhan, Turgut Tarhanlı (2008). Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı (der.). İstanbul:TESEV Yay.

Kaiser, B. A. İçduygu (2008). "Türkiye'deki Avrupa Birliği Yutuşları."Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları:AB Sürecinde Yutuşluk Tartışmaları. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı (der.): İçinde. İstanbul:TESEV 212-225.

Kümbetoğlu, Belkis (2003). "Küresel Gidişat, Değişen Göçmenler ve Göçmenlik." Uluslar arası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar. Ayhan Kaya, Günay Göksu Özdoğan (der.):içinde. İstanbul:Bağlam 271-298.

Lordoğlu, Kuvvet (2010). Türkiye'de Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar. Türkiye'ye Uluslar arası Göç. Barbara Pusch ve Thomas Wilkoszewski (der):içinde.İstanbul:Kitap. 89-109.

Luethi, Barbara(2005). Transnationale Migration - Eine vielversprechende Perspektive? In: H-Soz-u-Kult 13.04.2005, <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/forum/2005-04-003>. (ulaşım tarihi:7.04.2011):1-8.

Miles, Robert; Viktor Satzewich (2007). "Göç, Irkçılık ve Postmodern Kapitalizm." Çeviri:Özge Yalçın, Deniz Yüzüak. Fark, Kimlik Sınıf. Hayriye Erbaş (der.):içinde.Ankara:Eos.303-333.

Pries, Ludger (2008). Die Transnationalisierung der sozialen Welt. Frankfurt am Main:Suhrkamp.

Pusch, Barbara (2010). İstemen ve İstemenmeyen konuklar: Türkiye'deki Yabancıların İş Hukuku Karşısındaki Durumu. Türkiye'ye Uluslar arası Göç. Barbara Pusch ve Thomas Wilkoszewski (der):içinde.İstanbul:Kitap.75-88.

Toksöz, Gülay (2004). Uluslar arası Göç. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Welsch, Wolfgang (2009). "Was eigentlich Transkulturalität?". Hochschule als transkulturalle Raum? Beiträge zu Kultur, Bildung und Differenz. V.Lucyna Darowska ve Claudia Machold (der.): içinde, Bielefeld:Trancript.

Faist, Thomas (Ekim 2001). "Uluslar arası Göçte Ulusaşırılık: Yurttaşlık ve Kültür Araştırmaları İçin." Kültürel Çalışmalar Özel Sayısı. (14):191-207.

Kaşka, S.(2007). "Yeni Uluslar arası Göç Hareketleri ve Türkiye'deki Moldovalı Kadın Hizmetçiler" F. Kırıl ve B. Pusch, C. Schöning ve A. Yumul (ed.) Cultural Changes in the Turkic speaking World (İstanbul Texte und Studien 7) içinde. Würzburg:Ergon. 71-89.

Somuncu, Başak (2006). Türkiye'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinde Uluslar arası Göç Politikası."Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Südaş, İlkay (2005). Türkiye'ye Yönelik Göçler ve Türkiye'de Yaşayan Yabancılar: Alanya Örneği." Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

USAK (2008). Yerleşik Yabancıların Türk Toplumuna Entegrasyonu. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Projesi. Ankara.